

**KIRIMTATAR HALK EDEBİYATINDA RENK BELİRTİLERİNİN
ETNOKÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ
(HALK TÜRKÜLERİ İLE DEYİMLER)**

**ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЙ В
КРЫМСКОТАТАРСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ПОСЛОВИЦ И
НАРОДНЫХ ПЕСЕН)**

**ETHNOCULTURAL OF COLOR WORDS IN CRIMEAN TATAR FOLK MUSIC
(ON THE MATERIAL OF PROVERBS AND FOLK SONGS)**

Ranetta GAFAROVA*

ÖZET

Renkler hissiyatı her zaman etkilemiştir. Bundan dolayıdır ki, renkler her dilde çok çeşitli kelimelerle karşılaşılır. Bu makalede, Kırım Tatar paremiyoloji ile türkü kültüründe koloraivlerin semantiği açıklanacaktır. Renk belirten sıfatların leksik-semantik analizi renk algılamamanın esaslarını tespit eder. Bununla beraber, söz hazinesinin bu kısmına milli semantik anlam yüklenmektedir. Kırımtatar halk edebiyatında renkleri açıklamakla bu dilin semantiğinin nasıl işlediğine cevap verebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Kolorativ leksik, renk belirten sözler, semantik, paremioloji, türkü.

АННОТАЦИЯ

Внимание к цвету присуще культуре каждого народа, поскольку он обладает эмоциональным воздействием на читателя. В статье рассматриваются особенности семантики колоративов в крымскотатарской паремиологии и народно-песенном искусстве. Проведенный лексико-семантический анализ прилагательных цветообозначения обосновывает универсальность категории цветовосприятия крымскотатарского фольклора и достаточно четко выявляет национально-специфические особенности семантического пространства данного пласта лексики.

Ключевые слова: колоративная лексика, цветообозначения, семантика, паремиология, народно-песенный текст.

SUMMARY

Attention to the color characteristic of the culture of every nation, because it has an emotional impact on the reader. The article discusses the features of the semantics of Crimean Tatar kolorativov paremiology and folk-song art. Conducted by the lexical-

* Doç. Dr. Kırım Tatar ve Türk filoloji fakültesi dekanı, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi (Kırım) ranetta@bk.ru

semantic analysis of adjectives *tcvetooboznachenija* proves the universality of the category of color perception of the Crimean Tatar folklore and quite clearly reveals the national specifics of the semantic space of the reservoir vocabulary.

Keywords: kolorativnaya vocabulary, color terms, semantics, paremiologiya, folk song

Yaşadığımız ortamlarda, bulunduğumuz yerlerdeki olayları renklerin yardımıyla algılarız. Renk adları, önemli bir bilgi taşıyıcısıdır. İnsanın fiziksel ve duygusal halini etkileyen renkler kültürün oluşmasında önemli birer faktör olmuş, dünya tablosunun konseptüel. kısmını oluşturmuştur.

Bütün halklarda renk bir semboldür, yani bir anlam taşıyıcısıdır. Paremiolojik ünite (içinde renk adı olan) – ikincil bir işaretir ki, bize bilgi verir ve aynı zamanda sabit bir deyimdir. Bir halkın kültürel temellerini ve kaidelerini taşır, muhafaza eder. Kısacası, bu deyim – milletin dünya görüşüdür (Telya, 1996).

Amacımız: renk unsuru olan deyimleri incelemektir. Derleme malzemelerden, deyim ve türkülerde yer alan ‘renkli’ tamlamalardan yararlandık.

Renk belirten kelimelere her zaman özel bir ilgi vardır ki “İnsan renkli bir dünyanın bireyidir. Renkler bizi görünmeyen iplerle bağlar. Böyle bir etkileşim ise – şimdilik en büyük gizemdir “ (Kukuşkin, 1998).

Şarkılardaki ve deyimlerdeki renk belirten kelimeler derin anlamlar taşır, günlük hayatta kullanılan eşyaları kavramada psikolojik algılamayı oluşturur. Bugün üzerimize giydiğimiz elbisenin rengine dikkat ederiz. Giysimiz otantik değil, otantik olmasa da giysi, takı, renklerini dikkatle seçeriz. Demek ki, renklerin sembolik gücü, kadim medeniyetlerde olduğu gibi yaşadığımız medeniyetin içinde bugün de geçerlidir. Dolayısıyla, renk – halk kültüründe anlam taşıyan bir simgedir.

Her millette, yani her dilde renk adı olan sözcükler en eski (kadim) kelimelerdir. İnsanların estetik duyguları ya da estetik zevkleri renge yüklediği manada görünür. Çağdaş araştırmacılar bugün zekanın renk dizaynını oluşturmaya çalışıyorlar. Psikobiyolojik deneyimin sahaları – her dil için birer renk adıdır (Gabişeva, 2003).

Sonraki yıllarda bu konuda adları geçen araştırmacılar çalışma yapmıştır: semantik yapı üzerine (A.A. Bragina, Y.A. Divina, İ.V. Makeyenko), stilistik özellikler ve bunların metin içindeki işlevi (L.A. Kaçayeva, G.G.Polişuk), psikodilbilimsel analiz üzerine (A.P.Vasileviç, R.M.Frumkina), karşılaştırmalı ve lingvokültürel analiz üzerine (V.G.Gak, A.A. Zalevskaya) v.b.

Kırım tatarcadaki türkü ve deyimlerdeki renk adlarını üç yönden inceleyeceğiz: teorik yöntem, metodolojik yöntem, filolojik yöntem (bu konuyu genişletirsek– antropolojik yöntem). Çalışmamızda, bir renk adının tarifini ve açıklamasını yaparak onun dünyayı algılamadaki işlevini tespit etmeye çalışacağız. İncelemede farklı yöntemlerin kullanımı kavrama vasıtalarını artırır ve bir kültürel renkler çeşitliliğini geniş bir insancıl deneyime katar. “Renkli” kelimeler veya deyimler – birer leitmotiftir ki, bir halkın dünyayı tanımada önemli şeffaf simalar olarak mevcuttur (Bilakova, 1991).

Kırım tatar geleneksel halk edebiyatındaki renk sembollerini, bir kültürel ortamın belirtisi olarak analiz ederiz. Sembolik kültürel dilde renk sembolleri öncelikli olan belirtilerdir. Renk sembolleri semiotik sınıflandırmada önemli yer kaplar. (Tolstoy, 1995).

Kırım tatarlarındaki “renkli” tamlamaları K.N. Kononov’un “anahtar sözler” görüşüne bağlayabiliriz (Kononov, 1975).

Kırım tatar deyim ve atasözlerinde renklerin karşılaştırılması (çatışması) mevcuttur (siyah-beyaz; ak-kara), durum çatışması gibi hayat/ölüm, iyi/kötü vb.: *Aq aqça qara kün için;*

Beyaz ötmek de qara yerden çıqa

Bu renklerin sembolik anlamı daima ikilik sergiler.

Beyaz, renklerin ilkidir, “anarenk”, diğer renklerden ondan “türemiştir” . N.K.Kononov’da ak 1) beyaz, 2) temiz, lekesiz, bakır, doğru, güzel, şahane, mükemmel, 3) gri «at tüyü rengi», 4) beyazlık, göz akı, yumurta. 5) gözdeki beyaz leke, 6) süt ürünleri» (Kononov, 1975). Anlamı – baht ve refah, pak ve asalet, doğruluk ve iyilik, hürmet ve yüksek mevki. Doğada rengi beyaz olan her şey bu vasıflara sahiptir. Töre ve merasimlerin nesnelere beyaz simgeyi gösterebiliriz ki, üstünde Eski Türklerde kurultayca seçilen yeni Hakanı taşırlardı; beyaz simgeye oturan hakan ve genç çift sembole oturturlardı; ölü gömme yerlerinde de beyaz keçe kullanılırdı. Aynı sebepten tüyü beyaz olan hayvanlar (at veya develer) daha kıymetli olurdu. Eski Türklerde beyaz renk – kutsal ve gizemlidir. Cengiz Han ve kavminin üst düzey boyları kendilerini “ak süyek” (ak kemik) diye adlandırdılar.

Beyaz rengin tanımında daima temiz, pak, hayırlı, olumlu, doğru, aydın, parlak bir şey kabul edilir. Dolayısıyla, buradan potansiyel olarak “saf, temiz, lekesiz” manası çıkar. Bu mana öğretilmelerde (ikinci/gizli manalarda; imalarda) yan anlamları da oluşturur (Memetov, 1997). **Ak** koloratifli leksik-semantik varyantları şöyle sıraladık:

Renk olarak **ak**:

Aqqa qara tez tiyer;

Aq qaz çamurdan çıqqanda da aq qala;

Aq olmasa da, pak olur;

Aq urba kir kötermey;

Aq pamuqtan aq köpekke zararı bar.

“Temiz” manasında: *Aq sevgenni halq sever.*

‘Doğru/haklı’ olarak **ak**:

Aq sez ağuvdan accıdır.

Eşanlamlı sıfat olarak “beyaz” direk manada:

Beyaz ötmek de qara yerden çıqa;

Beyazın adı bar, esmerin - tadı.

Siyah renk ise daha tam ve net olarak kullanılmaktadır. Siyah: karanlık, yerdibi/toprak, ölüm, yas gibi olgularla bağdaşmaktadır. Kononov’da **kara** kelimesi 1) ‘siyah/kara’, ‘karanlık/löş’, ‘somurtkan’, ‘sert’, ‘hazin’, ‘bedbaht’, 2) ‘davar’, ‘sürü/grup/küme’, ‘halk’, ‘ordu’, 3) ‘kara parçası/ada’, ‘yer/toprak’, 4) ‘bayır’, ‘tepelik’, ‘yüksek tepe» anlamını taşır (Kononov, 1975).

Kırım tatar atasözlerinde ***kara** olumsuz duyguların sözlerini anlatır, olumsuz olguları anlatır:

‘‘somurtkan/hüzünlü’’, ‘bahtsız’ *Dost qara künde belli olur*;

‘yas’ *Qara haber tez belli olur*;

‘ağır’ *Qara kün qartaytur*;

Qara ömürden aq ölüm yahşi;

Yahşi mal qara küнге;

‘kötüniyet’ *Qalbi qaranniñ işide qradır*;

‘kıskançlık’ *İçi qaranniñ yüzünde nur olmaz vb.*

A. Memetov’a göre ‘‘bütün mana yüklemelerdeki tespitler ‘kötü, tatsız, hırçın’ potansiyel manaya bağlıdır ki, siyah rengi algılamadaki hissiyattan kaynaklanır bunlar’’ (Memetov, 1997).

Rengi belirten deyimler ise şunlardır:

Qara köpek, aq köpek – episide köpekdir;

Qara yunni yuvsañ da, ep bir ağarmaz;

Topraq qara olsa da, altın qıymetindedir;

Qara ağarmaz, qıyış göñüli – doğrulmaz;

Qara bet masharalıq degil, betsizmen – masharalıq;

Qaveniñ özü qara, amma yüz ağartır.

***Kara** ‘toprak parçası’: *Qara yerniñ qarını keñ*;

Egilde – egil, başıñ yerge tiygence, egilmegenge – egilme, teniñ qara yerge kirkende.

Kırım tatar deyimlerinde **kara** sözünün semantik yapısı sintagmaik olarak gereksiz yani sabit kalıplaşmış kelime grupları olarak kullanılmaktadır: *qara yer* – mezar çukuru, *qara sevda* – ölesiye sevmek, çekişmek. Bu deyimlerde rengin semantiği aslında çok kapsamlıdır, mesela burada abartma işlevi görür.

Türkiye Türkçesinde al renk adını içeren iki atasözü saptanmıştır. İlk atasözünde al ‘gizli tutulması gereken’ anlamını karşılarken, ikinci atasözünde ‘değerlilik’ kavramını karşılacaktır. *al (veya kanlı) gömlek gizlenmez*: Gizli tutulması elde olmayan şeyler için söylenir *al elmaya taş atan çok olur*: Değerli kimselere sataşan çok olur (Bayraktar, 2007).

Atasözlerimizde genellikle ag-beyaz-ak, kara-siyah, ala, gök, al-kırmızı, mor, kır, yağız, boz, yeşil, sarı, doru, ela, kızıl renkleri kullanılmıştır. Bazı atasözlerimizde renkler fiil yapılmış ve çekimlenmiştir. Atasözlerimizde renkler hem gerçek hem de mecaz anlamlarıyla kullanılmıştır. (Küçük, 2010).

Deyimlerdeki **kara** ve **ak** – birer ahromatik kolorativdir.

Ahromatik renkler arasında ararenkler türer. **Kara** ile **ak** aklığa doğru giden bazı yerleri işgal ederler. Bu iki renk birbirin zıdı/karşıtı olarak kullanılır ki bu karanlık-aydınlık, iyilik-kötülük, hüzün-sevinç anlamını taşır.

Herhangi bir sanat dalında olduğu gibi müzik de sembollerle doludur. Müziğin herhangi bir sesi – sembol olabilir. Olmuşken de bu ses toplumsal olarak önem kazanır (Lazutina, 2003). Yır yada türkü – şiir sanatının eseri olduğu kadar, müzikal sanatının da eseridir. Yır insanın duygu ve düşüncesinin aynasıdır. İnsanın kendisi de zaten bir türküdür ki, içinde

derin ve zor bir birtakım işaretlerin sistemini oluşturur. Bu yüzden müzik dilini herkes anlar, hatta müzik – evrensel bir lisandır.

Etnopsikologlara göre, bir halkın hissiyatı ya da duygularının rengi dense türkülerle yansır. Dünyanın renkliliği insana onu algılamada yardımcı olur.

Metinlerde, bestekar Yahya Şerfedinov'un (Taşkent, 1978) kitabı ile Zsuzsa Kakuk'un 1914 –1918 basımı Kırım tatar türküleri külliyesi kullanılmıştır (Ankara, 1993).

Şunu tespit ettiğimizde, Kırım tatar türkülerinde (deyimlere nazaran) paranteze gerek yok renk türlerinin daha fazla olduğunu tespit ettik.

Kara / siyah. renk bir türkünün vasfını sergiler. Lirik/ağır/acıklı türkülerde siyahı fazla görebiliyoruz ki, sıkıntı/özlem, hüzün, bela ve bahtsızlık simgesidir: *Burulçanıñ tübünde yaman da uruldım,*

Qara da qaşqam yuvarlandı, cayav da yuvarlandı («Halim» türküsü);

Anem de benim qara da saçı sıynap kestiler,

Taş qoranıñ artında, anem, ölümün kömdiler / («Topuzlu Şalım» türküsü); vb.

Türklerde siyah renk tören/merasimlerin rengidir, yani bir kutsallığı da sözkonusudur. Bir hayvanın rengini belirtmede, hayvanın mutlak gizemli veya tılsımlı güçlere sahip olduğunu anlatır. Geleneğe göre Kırım tatarlarında bir kara tavuk kurban kesilirdi:

Qara tavuq qağıldar, ay, Qanatları şağıldar / («Kara Tavuk» türküsü), nişan törenini anlatan bir yarıdır.

Kara leksemi bazı somatizmlerle de kullanılmış:

Qaradır qaşlarıñ, qara, sen açtıñ sineme yara, ah, anam / («Mecbur Oldum»);

Selâmlar olsun qara közlü hanıma, Zalım duşman qast eyledi canıma / («Yüksek Minareden»);

Seniñ qaşnıñ qarası, Menim bahtım, ah / («Tan Yıldızı») vb.

Siyah sinonimi ise rengin abartılması için kullanılmış:

Qaşı qara, kirpigi qara, Beñleri siya olur / («Bir Güzel»),

Qara qaşnıñ tubinde, Siyah köziñ, ah, ah / («Akşam Oldu»).

Beyaz / ak. Beyaz leksemi türkü metinlerinde belirli aralıklarla, sık sık kullanılmıştır. Belirtelim ki, *beyaz* semantiğinde ikinci yada gizli manaları olmayan bir sözcüktür (Memetov, 1997), yani bu leksem doğru manası ile kullanılır: *Şekerlenmiş ol beyaz gerdan, aman, Ah, sarılıyım ince bele* / («Mecbur Oldum»);

Elimdeki beyaz da mendil, Uçtı, ketti yelleri / («Sabah Olsa») vb.

Sıfat olarak ta **ak** ile **beyaz** rengi abartmada kullanılmıştır:

Beyaz kölmek, aq gerdan, baba, bulamadıñ derdime derman / («A, kızım, seni kime bereyim»)

Aq qoyun, beyaz baş qoyun, Dağleri enip de gelir / («Ak Koyun»).

Yır metinlerinde hromatik renkler şöyle gösterilmiştir:

Kök / mavi. Kononov'da **kök** kelimesi şöyle tespit edilir: 1) 'lacivert', 'mavi', 'firuze rengi', 'açık yeşil', 'koyu mavi', 'gök mavisi', 'yeşillik rengi', 'gri'(Kononov, 1975). Bilindiği gibi, bu renk – netlik, açıklık, açık sema, su (yeniden doğma) simgesidir. Türk dünyasında kıymeti yüksek olan hoşgörü ve sulh simgesidir. A. Memetov der ki, « Kırım tatar edebi dilinde **kök** – lacivertin esas olarak kullanılır, yani mor ile yeşil renklerin arasında bulunan ortarenktir: *kök tūs* – “lacivert”, *kök boya* – “lacivert boya”.

Kök sözü sema rengi, açık lacivert rengini de belirtir, yani mavi rengin ta kendisidir: *kök közler* – “mavi gözler” (Memetov, 1997).

Kök: « *Kölegim aldım kök nağış, canay* / («Canay» türküsü);

« *Kök deñiz kenarında, Bağladım gemi* / («Kök Deniz Kenarında”).

Kök türemişi olarak *kökçe* ‘açık mavi’ olarak vardır:

« *Kökçe olur közleri, Cilve olur sezleri* / («Tat Kızı»).

‘Gri’ manasında kuşların tarifinde mevcuttur:

« *Kök kögercin bolayı da, Azbariña qonayım* / («Kök Gögercin»).

Eşanlamlı sıfat *mavi* koyu maviyi belirtmek için kullanılmıştır:

« *Mavi ile mor dogme, Mavilem, aman, Kene de duştıñ gönliime* / («Mavilem»);

« *Sidane közlüm sıyrıçq mavi köz tora, allay...* / (Mani);

« *Elmalım közleri mavi, İridi yüregim yağı* / («Elmalım» türküsü).

Yeşil. Türk kültüründe Cennet bahçeleri, gençlik ve bereket simgesidir. Memetov’a göre *yeşil*’in Kırım tatar dilindeki tarihi gelişmesi ortak Türk dilindeki manasından gelir, zaman içinde farklı manalara bürünür: *Yeşil* semantik leksemi manen daralmış, netlik kazanmıştır (Memetov, 1997). Yırlarda *yeşil* kolorativi doğanın uyanmasıyla bağlıdır:

« *Yeşirdi çoller, dağlar, Azan navrezim mubarek* / («Navrez» türküsü);

« *Avalanıp yapraqlar Yeşergeydi, yar, yar* / («Bahar» türküsü) vb.

Kızıl / kırmızı. Kırım tatar yırlarında bu renk güzellik ve gençliğin simgesidir:

« *Ananım cavanım, gel yanıma, Qızıl güller saçayım yoluña* / («Bağçalarda Kestane»).

Kırmızı: 1. Vücudun doğal tepkisini yansıtan bir renktir, 2. Duygusalıktan fizyolojik olarak kızarmayı da anlatır (utanç, mehçubiyet).

Arab-Fars çıkışlı sözün eşanlamlısı olan *kırmızı* 2 türküde tespit edilmiştir:

« *Yeşil yapraq arasında kırmızı gül göncesi* / («Yeşil Yaprak Arasında»);

« *Ay, tat qızı, tat qızı, Yanaqları qarızı* / («Tat Kızı»).

Sarı. Kononov sarı’nın şu vasıflarını sıralar: «‘sarı’, ‘renksiz’, ‘turuncu’, ‘sarışın ‘sarımtrak (at rengi)» (Kononov, 1975) Türklerde *sarı* – altın rengi, güneş rengidir. Renk manevi ve fiziksel temizliği, refahı ve hayrı simgeler. Türkülerde *sarı* sözü **altın** leksemi yanında “kızılımtırak altın” manasında kullanılmıştır:

« *Bosağası sarı altın, aqsaray, ay, aqsaray, Sahip bolır qıbvıl, ay, qıbvıl* / («Edige»).

Canlı bir varlık yanında *sarı* sözü “kızıl saçlı” manasında vardır:

« *Ay! Sarı atımnıñsergusine saldım ner* / («Nogay Beyiti»),

« Bir sarı eçkim bar edi, balalayım der edi / («Sarı Eçkim»/ “Sarı Keçim”).

On tane türküde *ela* leksemi görmüştür. Burada *ela* ‘kahverengi’ manasında vardır:

« Selbi da boylu da, Elâ da közlü de.. («Kaynana»);

«Aydı da, canım, elâ da közlüm, men saña keldim / («Ela Közlüm») vb.

İncelenen metin şunu göstermiştir ki, Kırım tatar dilinin “renkli” kelimeleri ek kelime sahiptir. Dolayısıyla, renk anlatımında tarif yoluna başvurulmuş, birleşik kelimelere ya da isim tamlamalarına müracaat edilmiştir. Cümleyi renklendirmek adına iki renk: *yeşil* ve *kırmızı* kullanılır: « *Yeşil yapraq arasında, qarmızı gül göncesi* / («*Yeşil Yaprak Arasında*»); *kara* ve *beyaz*: « *Qara qoyıñ qozusu, Beyaz olur bazısı* / («*Tavğa Bardım*»); *al rengi* ve *beyaz* « *Bir dalda eki kiraz, Biri al, biri beyaz* / («*Eki Çeşme Yanyana*») vb.

«Canay» türküsünde üç kolorativ mevcuttur: *al, çal* «*boz rengi*», *kök* “*mavi*”.

Şu sonuçları elde etmiş bulunmaktayız:

1. Türkü ile deyimlerdeki renk kullanımları halkın milli-kültürel özelliğinin göstergesidir.

2. Kara ve beyaz’ın kullanımlarında sıklık tespit edilmiştir, ayrıca, bunların yan renkleri kullanılır, bazı durumlarda renk adı ikincil manalara da kayar. Her bir renk adı etnik bilgiyi taşır. Bu ise ileride yapılacak araştırmaların konusu olabilir.

3. Halk türkülerinde ahromatik ve gramatik renkler aynı oranda kullanılmıştır. Metinlerde en sık kullanılanlar, *beyaz, siyah, lacivert, kırmızı ve sarı* sözcükleridir İnsan kendi estetik olanaklarını bu renklerin ifadesinde kullanır. Türküde kullanılan renkler, türkünün fikir ve maksadıyla ilgilidir. Bir renk tüm türküyü sarar, türküde önceliği alır, birtakım renklerden yol verir. Renkler etrafımızdaki eşsiz dünyayı yansıtır.

KAYNAKLAR:

1. Köprülü, M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay., 11 b." (для книг) и "ASAN Veli: (1995). "Tahtacı Türkmenler-IX: Tahtacılar da Musahiplik", *Cem*, V (49), s. 44-45."

2. Belâkova, Svetlana: (1999). Tsvetovaya kartina mira İ.A. Bünina (na materiale romana "Jizn Arsenyeva" i tsikla rasskazov "Temniye allei"), İ.A. Bünin. Dialog s mirom. – Voronej, Poligraf., s. 146 – 151.

3. Gabışeva, Luyıza: (2003). Slovo v köntekte mifopoetiçesköy kartını mira, avtoref. dis. na soiskaniye üçenoy stepeni d. filol. nauk : spets. 02.01.01 "Russkiy yazık". – Moskova, 40 b.

4. Gatsak, Vladimir: (2000). Folklor – pamât traditsii (urovni i formı etnopoetiçesköy konstantnosti, Vestnik Dagestanskogo nauçnogo tsentra. – Mahaçkala, İzd-vo Dagest. un-ta, № (8), s. 94-95.

5. Kononov, Andrey: (1975). Semantika tsvetooboznaçeniy v türkskih yazıkah, Türkologičeskiy sbornik, Moskova, s. 159 – 180.

6. Kukuşkin, Vladimir: (1998). Tsvet i svet v jizni uçaşçıhsâ, Osnovı valeologii. – Novoçerkassk, 76 b.

7. Lazutina, Tatyana: (2003). Protsess simvolizatsii v muzıke», avtoref. dis. na soiskaniye üçenoy stepeni d. filos. nauk : spets. 09.00.01 "Filosofiya", Tümen, 40 b.

8. Memetov, Ayder: (1997). Leksiko-semantiçeskaya struktura i fonetiko- morfologiçeskiye osobennosti tsveçoçnih prilagatelnih, Simferopol, Vostokovedniy sbornik, (1), s. 153 – 163.

9. Teliya, Veronika. «Russkaya frazeologiya. Semantiçeskiye, pragmatiçeskiy i lingvokulturologiçeskiy aspekti : monografiya». – M. : Moskva. Şkola "Yaziki russkõy kùlturı", 1996 – 288 s.

10. Tolstoy, Nirolay: (1995). İz "grammatiki" slavânskih obrâdov. Yazık i narodnaya kultura. Öçerki po slavânskõy mifologii i etnolingvistike, Moskova, S. 18 – 25.

11. Bayraktar, Nesrin: (2007). «Kavram Ve Anlam Boyutunda Al, Kırmızı Ve Kızıl», Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Küçük, Salim: (2010), «Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri»/ Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 The Journal of International Social Research Volume 3 / 10 Winter.